

АРХЕТИП ДОМУ В РОМАНІ «НЕЗНАННЯ» МІЛАНА КУНДЕРА

THE ARCHETYPE OF THE HOUSE IN THE NOVEL “IGNORANCE” BY MILAN KUNDERA

Кобута С.С.,

orcid.org/0000-0003-3526-077X

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іноземних мов і перекладу

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Ницполь В.І.,

orcid.org/0000-0002-9531-2183

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри іноземних мов і перекладу

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Дана стаття окреслює проблему інтерпретації архетипу дому та міфу про Велике Повернення у романі Мілана Кундера «Незнання». Дослідження базується на вивченні особливостей художнього втілення архетипу дому як одного з ключових архетипів у формуванні людського світогляду та системи цінностей. На самому початку ХХІ століття у 2000 році у Франції світ побачив роман Мілана Кундера «Незнання» (мовою оригіналу «L'Ignorance»), котрий з поміж іншого торкнувся проблеми еміграції та репатріації, а на глибшому рівні – запелював до проблеми сприйняття «дому», одного із трьох базових національних архетипів.

Окрім захоплюючого сюжету, твір відзначається автобіографічністю переживань, і на прикладі художніх персонажів дозволяє простежити еволюцію особистісного сприйняття архетипу дому письменником. На підсвідомому рівні Мілан Кундера прагне розвінчання давніх стереотипів, котрі виникають у людини щоразу, коли вона чує такі поняття, як «дім», «батьківщина», «патріотизм», «еміграція», «повернення» та ін. Звісно у романі немає прямого заклик до докорінного руйнування традиційного світогляду, але твір спонукає до певного переосмислення давніх цінностей.

«Незнання» намагається висвітлити проблему зв'язку людини з місцем її народження, з країною, яку звикли називати батьківщиною. Автор доводить, що поняття батьківщина перейшло у категорію відносного і не обов'язково має бути пов'язаним із поняттям дому. Автор апелює до свободи вибору кожної людини, акцентуючи на тому, що деякі речі є для нас більш значущими у контексті швидкоплинності життя. Цей роман є своєрідним розвінчанням образу триумфального Великого Повернення до «справжнього дому», адже останнього як загальної категорії, зрозумілої і сприйнятої усіма, не існує. Хоча конкретних висновків М. Кундера не робить, він розглядає поняття дому на рівнях загальному, особистому та інтимному, таким чином змушуючи читачів та критиків пильніше приглянутись до незаперечних істин.

Ключові слова: архетип дому, міф про Велике повернення, еміграція, репатріація, батьківщина, Мілан Кундера.

The paper deals with the archetype of home and the myth of the Great Return in the novel «L'Ignorance» by Milan Kundera. The focus is on the study of peculiarities of the artistic interpretation of the archetype of home as an integral part of personal worldview and values. The novel of Milan Kundera touches upon the issues of forced emigration and repatriation, and this context appeals to the deeper understanding of “home” as one of the three basic national archetypes.

The plot of the novel creates is complemented by autobiographical experiences of the author, and it provides an opportunity to trace the evolution of the personal perception of home by Milan Kundera. Subconsciously, the author aims at ruining the stereotypical understanding of the world around us while making readers reevaluate certain things, including the notions of “motherland”, “patriotism”, “emigration”, “return” etc. He tries to depict the traditional perception of homeland as home, and in this way he reinforces classical views on patriotism as a core value, while emigration is seen as a vile thing and repatriation is considered as a must. Yet, the characters of “L'Ignorance” ruin the suffering image of an emigrant as a person forcefully severed from their home. Thus, Milan Kundera introduces personal and intimate interpretations of home as a concept rather than a place. He explores different dimensions of the national archetype and tries to show the relativity of the categories of home and homeland while appealing to the right of a person to choose their own comfort and happiness. Two other possible interpretations of home are connected with people and emotions, feelings of love and tranquility, and they somehow disrupt traditional understanding of the word. Another important point of the novel is drawing attention to the myth of the Great Return. Milan Kundera interprets that in terms of time-sensitivity and brevity of a human life, thus arguing that the power of the archetype of home greatly correlates with the notion of mortality.

Key words: the archetype of home, the myth of the Great Return, emigration, repatriation, homeland, Milan Kundera.

Дана робота присвячена розкриттю архетипу дому у романі чеського-французького письменника Мілана Кундера. Мілан Кундера є яскравим представником постмодернізму із широким спек-

тром проблем. Вибір архетипу дому як основного питання дослідження, зумовлений не лише його особливим місцем у системі цінностей кожної людини, але й тим фактом, що особистість пись-

менника, мовне питання у його творчості та тематика останніх творів актуалізують дану проблему. Відповідно, предметом вивчення даної розвідки виступає є архетип дому у романі «Незнання» М. Кундери як один з психологічних «ключів» до розуміння текстів та ставлення автора до даного явища, а також художня інтерпретація міфу про Велике Повернення.

На самому початку XXI століття у 2000 році у Франції світ побачив роман Мілана Кундери «Незнання» (мовою оригіналу «L'Ignorance», інші українські варіанти: «Байдужість», «Необізнаність», «Невідомість»). Особливістю твору стала мова його написання. На відміну від традиційного для автора використання чеської з подальшим перекладом (як от в творах «Нестерпна легкість буття», «Жарт», «Безсмертя», «Вальс на прощання» та інші), цього разу письменник одразу виклав свої думки французькою. Окрім захоплюючого сюжету в знайомому стилі автора, твір відзначається тим, що величезна частина написаного апелює не лише до особистого досвіду письменника, але й його переживань та почуттів. З одного боку, як пише Урсула Марц у своєму огляді, «роман є літературною картиною людської пам'яті, з її дорогами та ущелинами, з континентами спогадів та океанами забутого...», але з іншого боку, як зазначає Массімо Рідзанте, основна цінність роману в тому, що він «...виводить на чисту воду сентиментальний і романтичний міф про Велике Повернення, який кожен емігрант несе у собі з часів Одиссея.» [3, с. 224]

«Незнання» пересичене предвічними архетипними образами, особливу роль серед яких відіграє архетип дому. На підсвідомому рівні Мілан Кундера прагне розвінчання давніх стереотипів, котрі виникають у людини щоразу, коли вона чує такі поняття, як «дім», «батьківщина», «патріотизм», «еміграція», «повернення» та ін., пропонуючи натомість знайти їм інші відповідники, революційно переглянути їх значення і нарешті позбутися застарілих образів та асоціацій. Звісно у романі немає прямого заклик до докорінного руйнування традиційного світогляду, але твір спонукає до певного переосмислення давніх цінностей.

Варто відзначити, що «Незнання» у певній мірі можна вважати автобіографічним романом-виправданням чи, скоріше, романом-поясненням Мілана Кундери чеському народові і світовій спільноті. Як і головні герої Йозеф та Ірена, автор емігрував із Чехії через кілька років після подій «Празької весни» і довгий час вважався «ворогом

власного народу» для чехів (після обвинувачення письменника у співучасті в революційних подіях, книги Кундери вилучили з бібліотек, автору заборонили друкуватися, а після видання «Книги сміху і забуття» у 1975 р. позбавили чеського громадянства [5, с. 374]) та «нешасним емігрантом» для Європи та не комуністичної частини світу. Як і Ірена, Мілан Кундера більше двадцяти років життя провів у Франції, що стала його політичним притулком, «другою вітчизною», і громадянство якої він отримав у 1981 році. Знову ж таки, як і свої герої автор зіткнувся із світовим осудом та нерозумінням, коли почав писати французькою мовою (хоча герої його роману лише перетворили іноземні мови на мову повсякденного спілкування), а після падіння комуністичного режиму у Чехословаччині не виявив бажання повернутися туди, тим самим не підтвердивши всесильність міфу про Велике Повернення Додому.

Власне головна героїня роману Ірена ще на самому початку книги замислюється про повернення до Чехії, її надихає розмова із подругою-француженкою Сільвією, що є втіленням «правильного» трактування архетипного поняття про батьківщину і дім, який неодмінно повинен там знаходитися: *«Ірена побачила їх написаними з великої букви: Велике Повернення. Вона перестала втиратися, захоплена раптово наплинувшими образами з давно прочитаних книг, фільмів, власної пам'яті і, можливо пам'яті предків ... Одиссей, який знову оглядає свій острів після довгих років блукань; повернення, повернення, велика магія повернення»* [3, с. 6-7]

Втім, на перший погляд, ідеальне повернення «додому» таїть у собі дуже багато перешкод та страхів, які необхідно усвідомити, проаналізувати і перебороти. Як для Ірени, яка покинула Чехію разом з чоловіком, майже несвідомо, так і для Йозефа, чий вибір емігрувати був ретельно зваженим і обдуманим, репатріація є черговим «ламанням» усталеного життя з усіма його тихими радощами та дрібними проблемами.

Роздумуючи над можливістю повернення, навіть тимчасового, Ірена починає боятися, адже їй доведеться заглянути у своє минуле, зануритись в нього, і, можливо, не повернутися із країни спогадів. *«вона заспокоїлась, сказавши собі: «Поліцейські бар'єри між комуністичними країнами і Заходом, слава Богу, досить міцні» Що? ... «Поліцейські бар'єри, слава Богу, досить міцні»? Вона і справді сказала «слава Богу»? Це вона, емігрантка, яку всі шкодують, бо вона втратила батьківщину, сказала «слава Богу»?»* [3, с. 29-30]. Подібне усвідомлення шокує адже Ірена надто

довго жила як емігрантка, котра відірвана від своєї землі, але болюче відчуває глибинний зв'язок з нею навіть на відстані. Однак, вона змушена зізнатися сама собі, що нещастя у своїй більшості було надуманим, ілюзорним, архетипним. *«Вона...зрозуміла, яка вона була щаслива в цьому місті (Парижі). Для неї завжди було очевидно, що її еміграція – нещастя. Але в ці моменти вона запитувала себе, чи не було все це скоріше ілюзією нещастя, ілюзією, навіяною тим, як усі сприймають емігранта?»* [3, с. 27-28]

Перше враження після повернення до рідної країни підтверджує стахи Ірени: її не розуміють, не пробачають, не помічають, нею не цікавляться. Давні друзі старанно намагаються оминати той факт, що Ірени не було у країні протягом останніх двадцяти років. Її життя поза межами «батьківщини» вважається не вартим уваги, але Ірена не збирається безболісно і бездумно відмовитися від половини власного життя і саме в цьому полягає її трагедія. *«Пояснити всю складність повернення...Велике Повернення...знову могла б жити серед них, але при умові, що все пережито...з французами, я велично покладу на вітар вітчизни і спалю. 20 років життя, проведених на чужині, підуть за димом у ході сакрального дійства...Така плата за те, щоб пробачили...прийняли...щоб я знову стала однією з них.»* [3, с. 52]

У результаті внутрішньої боротьби радість Повернення перетворилася на дешеву трагікомедію, у якій головна героїня переживає своєрідне роздвоєння особистості і глибоко страждає від цього: *«Її Велике повернення набуло досить цікавої форми: на вулиці, в оточенні чехів, її ніжив подих давньої прихильності і на мить робив її щасливою; потім, повернувшись додому, вона ставала мовчазною іноземкою.»* [3, с. 106]

Короткочасне перебування на батьківщині відкриває Ірени очі на багато істин, про існування яких вона здогадувалася, але які не поспішала виявити та усвідомити до кінця, надаючи перевагу ілюзії щастя та задоволення. Під час розмови із Йозефом, майже випадковим знайомим і водночас давнім другом із неясного минулого, що теж відчув усі негативні сторони повернення, вона жаліється на байдужість співвітчизників до її життя, акцентуючи увагу на тому, що вони навіть не задали їй кількох елементарних запитань. Звісно, її французькі друзі теж нічого не запитували ані одразу після еміграції у Францію, ані впродовж років проживання там,але Ірена мала схильність усе списувати на особливість їхньої натури. *«Французи, знаєш, не потребують досвіду. Їхні думки випереджують досвід. Коли ми*

туди приїхали, їм не потрібна була ніяка інформація. Вони вже були чудово проінформовані, що сталінізм – зло, а еміграція трагедія...Ось чому вони були великодушними по відношенню до нас і пишались цим». [3, с. 186]

Проблема Ірени полягала у тому, що вона не вважала французів винними у тій лінії поведінки, за яку дорікала чехам. Для неї перші залишалися гостинними, дещо погордливими, але добродушними господарями. Їхнім завданням не була співучасть у житті емігрантки, вона не очікувала від них надмірного вияву почуттів, чогось більшого за звичайну людяність та ввічливість. Вони були чужими і залишалися такими протягом усіх років еміграції Ірени. На противагу французам, чехи були рідними, невід'ємною частиною дому, співвітчизниками, на яких звик покладатися, які повинні були проявити мало не сімейний інтерес, адже так закладено у людській психіці: спільна вітчизна – це не лише шматок території на земній кулі, але й люди, що населяють його.

Справедливості заради варто відзначити, що пальма першості у виявленні байдужості найрідніших до долі, переживань та пригод одне одного далеко не належить Ірени, чеській емігрантці ХХ століття і навіть не її авторові, Міланові Кундері. Ще у античності Гомер описав подібне явище у славнозвісній «Одіссеї». Коли Одіссея повертається додому, в Ітаку, до найближчих йому людей (дружини, сина і т.д.) ніхто не цікавиться його пригодами, ніхто нічого не розпитує. Навпаки, Одіссееві не довіряють, влаштовують тест на пам'ять, з метою перевірити наскільки він пам'ятає минуле, наскільки сильним залишився його зв'язок з домом, рідною землею, батьківщиною і лише після успішного «складання тесту», вітають як блукальця, що нарешті знайшов шлях додому.

Трагедія Ірени як людини полягала в тому, що її не сприймали як цілісну особистість. Для чехів вона була «заблудлою вівцею», що нарешті знайшла шлях назад. А для французів – втіленням високого страждання емігрантки, до якої вони ставилися співчутливо і поблажливо, але від якої очікували відповідної стереотипної поведінки. Але *«коли одного разу комунізм впав,вони почали вдивлятися в мене вивчаючими поглядами. І тут щось не заладилось. Я повела себе не так, як вони очікували....Вони бачили в мені втілення страждань емігрантки. Потім настав момент, коли я повинна була підтвердити це страждання радістю повернення. А цього підтвердження не сталося. Вони відчули себе одуреними»* [3, с. 186-188]

Черговою проблемою Ірени було те, що вона

більше не знала, якому з двох світів належала. У Франції вона вже не була бажаною гостею, хоча залишалася вже законною резиденткою. У Чехії вона не відчувала у собі достатньо сил, щоб залишитися, повернутися назавжди, продовжити незавершене, хоча з часом у ній почало прокидатися напівзабуте почуття до рідної країни. *«Хоча, всі роки своєї еміграції саме цей образ вона зберігала як емблему втраченої батьківщини ... почувала себе щасливою в Парижі, щасливішою, ніж тут, але Прага приковувала її до себе таємничою красою. І раптом вона усвідомлює наскільки сильно вона любить це місто і яким болючим насправді був її від'їзд.»* [3, с. 149-150]

Історія Ірени не завершена. Автор залишає героїню на роздоріжжі, дозволяючи їй, і читачеві самостійно зробити наступний крок. У душі Ірени пробудилася давня любов до рідного дому, хоча ніхто не може бути певен, що її підсвідомість не поміняла один образ батьківщини на інший ще багато років тому. Залишається лише гадати, яку саме країну героїня назве своєю батьківщиною, своїм домом...

Іншим персонажем «Незнання» виступає Йозеф, патріот до глибини душі, який тим не менше більшу частину свого відомого життя провів емігрантом у Данії (цю країну, як пояснюється у творі, він вибрав не випадково: вона нагадувала йому Чехію, принаймні розміром). Причиною еміграції була усе та ж «Празька весна», яка породила хвилю патріотизму. *«В серпні 1968 російська армія захопила країну; цілий тиждень вулиці всіх міст кричали від обурення. Ніколи країна не була до такої міри вітчизною, чехи – до такої міри чехами.»* [3, с. 74]

Йозеф емігрував, а потім довгий час шукав собі виправдання. *«Він хотів переконати інших, та й самого себе, що покинув батьківщину тому, що бачити її у рабстві і приниженою було понад його сили. І він говорив правду; але тим не менше, більшість чехів, почувавши себе, як і він рабами і приниженими, не втекли за кордон. Вони залишилися у своїй країні. Оскільки любили самих себе і любили себе у тому житті, яке було невіддільне від місця, де вони його проживали.»* [3, с. 83] Саме через те, що дуже багато чехів залишилося на окупованій території Йозеф почував себе дезертиром, мало не зрадником, хоча з роками його зв'язок із Чехією ставав усе слабший і слабший. А коли комуністичний режим упав саме дружина-датчанка переконувала його відвідати заново відроджену Чехію, хоча вже було пізно: Йозеф знайшов у житті інший орієнтир.

Вже під час відвідин «батьківщини» у Йозефі

на певний момент прокидається колишній він у розмові із давнім другом, котрий у свій час допоміг йому емігрувати, Йозеф наївно та ідеалістично мислить, про батьківщину, заради якої можна і треба жертвувати усім, але у відповідь стикається з реальністю: *«Померти за свою батьківщину, такого більше не існує. Можливо, для тебе, в роки твоєї еміграції, час зупинився. Але вони (наступні покоління), вони вже не думають так, як ти.»* [3, с. 172-173]

Ця розмова стає вирішальною у долі колишнього патріота Йозефа. Тієї вітчизни, яку він колись обоженював більше немає, сімейні корені у Чехії засохли ще задовго до його повернення і тепер він був готовий обрубати їх під корінь. Він знайшов нову батьківщину – Данію, країну, де він зустрів свою дружину, що стала найсакральнішою у його житті. І у пам'ять цієї нової святості, навіть після смерті своєї коханої, Йозеф обрав свій дім – дім, що колись належав їй обом, лише їм двом.

Таким чином роман «Незнання» є своєрідним дослідженням Мілана Кундери. Спробою осмислити себе як чеха поза межами Чехії, визначити, наскільки сильно впливають традиційні образи на долю пересічної людини та емігранта зокрема. Ще на самому початку твору він намагається визначити природу тяги людини до «дому». Для цього М. Кундера вдається до етимологічного дослідження слів, що позначають тугу за домом, звертаючи особливу увагу на поняття ностальгії, і з'ясовує, що «в кожній мові ці слова мають свій семантичний відтінок. Часто вони означають лише сум, викликаний неможливістю повернення на батьківщину.» [3, с. 9] У той же час він пояснює, що чехи поряд із грецьким словом *nostalgie* використовують для вираження цього поняття власні слова, що у буквальному перекладі означають: «я тужу за тобою, твоя відсутність для мене «непереносима».[там само] Продовжуючи дослідження Кундера приходить до висновку, що поняття ностальгії у різних мовах бере початок від латинського поняття «не знати, перебувати в незнанні», а отже « в такому етимологічному освітленні ностальгія постає як страждання від незнання. Ти далеко і я не знаю, що з тобою. Моя країна далеко, і я не знаю, що там відбувається.» [3, с. 10]

Проте походження слова – це не все, що цікавить автора у процесі дослідження поняття ностальгії. М. Кундера намагається визначити причину того, чому пересічна людина ставиться до дому, батьківщини як до святинь, і приходить до висновків, що основною всього стала «Одісея» як «основоположна епопея носталь-

гії». Цитуючи античну історію, автор нагадує, що Одисей каже Каліпсо: *«І все ж єдина обітниця, яку я щодня собі складаю, це повернутися туди, пережити день повернення у рідному домі.»*... обираючи між *dolce vita* на чужині і ризикованим поверненням додому, він надав перевагу поверненню... *Перед безкінечністю(бо пригода ніколи не мислиться як скінченне) він надав перевагу скінченності (бо повернення є примиренням з скінченністю життя)...*Потім...настало п'янюче захоплення; захоплення Великого Повернення; екстаз впізнавання...»[там само]. Як доказ правильності свого судження М. Кундера приводить приклад Шенберга, єврейського біженця, що втік з Німеччини до Америки у роки II Світової війни і засуджується пересічним американцем за небажання повернутися назад: *«...П'ять років після Голокосту! І американський журналіст не може пробачити Шенбергу, що той не відчуває прив'язаності до тої частини землі, де на його очах настала пора жаху жахів!...Гомер увінчав ностальгію лаврами і тим самим визначив моральну ієрархію почуттів.»*[3, с. 11]

Однією з найосновніших причин того, що людина досі плекає у свідомості архетипний образ дому, на думку Кундери, є скінченність людського буття, що змушує нас цінувати кожен момент як неповторний і єдиний. *«Якби емігрант, після двадцяти років на чужині, повернувся на рідну землю, маючи ще сто років життя попереду, він зовсім не відчув би хвилювання Великого Повернення, ... Бо саме поняття «вітчизни», в благородному та сентиментальному сенсі цього слова, пов'язана з відносною коротко тривалістю нашого життя, що надає нам надто мало часу, щоб відчути зв'язок з іншою країною, іншими країнами, іншими мовами.»*[3, с. 134]

Те найважливіше питання, на яке Кундера намагається відповісти своїм романом «Незнання», цікавить людство вже давно. Але досі його не було поставлено досить гостро, оскільки відповідь може зруйнувати один із найяскравіших міфів людства, внести неповоротні зміни у наше підсвідоме. То *«чи можлива сьогодні «Одіссея»? Чи має місце в нашій епосі епопея Повернення? Прокинувшись вранці на узбережжі Итаки, чи зміг би Одисей в екстазі почути музику Великого Повернення, якби старе оливкове дерево було зрубано, а нічого довкола він не зміг би впізнати?»* [3, с. 62].

Таким чином один з найновіших романів Мілана Кундери «Незнання» намагався висвітлити проблему зв'язку людини з місцем її народження, з країною, яку звикли називати батьківщи-

ною. Автор доводить, що поняття батьківщина перейшло у категорію відносного і не обов'язково має бути пов'язаним із поняттям дому у свідомості людини. Так головний герой його твору Йозеф досі відчуває синівську прив'язаність до Чехії у її глобальному розумінні, але у той же час відмовляється від життя в Празі, (знецінює місце народження як дім), пориває стосунки із ріднею, тим самим заперечуючи поняття сім'ї як дому і повертається в «чужу Данію», де він знайшов кохання свого життя, незважаючи на той факт, що дружина вже померла, будинок, в якому вони жили напівпорожній, а його сприймають як іноземця. Цим самим М. Кундера підкреслює, що поняття дому є нестійким. Кожна людина сама обирає для себе не лише свою вітчизну, але й «дім», який може асоціюватися з чим завгодно, аби лише людина почувалася там спокійно, комфортно і щасливою. Окрім того, твір є своєрідним поясненням критикам і читачам власної поведінки автора і водночас розвінчанням образу тріумфального Великого Повернення до «справжнього дому». Виходячи з попередніх тверджень ніякого «справжнього дому» як загальної категорії, зрозумілої і сприйнятої усіма, не існує, а отже Велике Повернення є лише частиною красивого міфу. Хоча конкретних висновків М. Кундера так і не робить, він досить чітко формулює ключове питання.

Архетип дому, як один із трьох базових національних архетипів, має декілька трактувань та асоціацій, і загалом служить символом святого, найдорожчого для кожної людини, а також означає її захищеність та впевненість у тому, що її оточує. Відповідно, М. Кундера заперечує одностороннє трактування дому як батьківщини, показує його варіації: від найзагальнішого – держави та завершуючи інтимною стороною душі – коханням. До певної міри можемо прослідкувати своєрідну еволюцію інтерпретації поняття дому у сприйнятті автора. Починаючи із найзагальнішої категорії – дому як вітчизни, поза межами якої людина приречена на постійні страждання, до дому, який ми собі обираємо при зміні країни чи місця проживання, і до особистого сприйняття дому як місця, людини чи почуття, котре приносить в наше життя відчуття повноти. При цьому важко сказати, якому саме варіанту «дому» автор надає перевагу, адже кожен із них має свої переваги та недоліки.

У М. Кундери людина сама обирає для себе не лише свою вітчизну, але й «дім». Таким чином, традиційне поняття батьківщини, а отже і патріотизму у контексті роману втрачає своє сакральне значення. Більше того, в «Незнанні» письмен-

ник намагається розвінчати образ триумфального Великого Повернення, моделюючи поведінку репатріантів. Передусім він руйнує стереотипний образ вічно нещасного емігранта, який не лише не може знайти щастя поза межами батьківщини, але й не має на нього морального права. З іншого боку, М. Кундера звертається до архетипу мандрівника в у пошуках дому та акцентує увагу на швидкоплинності часу та смертності як основних факторах актуалізації цінності Великого Повернення. Він заперечує відмову від «дому» як якусь нівеляцію давніх цінностей. Усі духовні константи залишаються незмінними,

впливу піддаються лише люди. Відповідно, нові обставини та еволюція людських поглядів змушують трактувати звичні поняття по-новому. Втім, зміна їх трактування зовсім не свідчить про зменшення вартості.

Художня реалізація архетипу дому та міфу про Велике повернення залишається актуальним питанням не лише у контексті вивчення творчості Мілана Кундери, але й інших авторів – його сучасників, оскільки в умовах протистояння космополітизму та націоналізму інтерпретація понять дім та повернення піддається постійним змінам та не можуть бути однозначними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Галич О. Теорія літератури: підручник для студ. філолог. спец. вищ. закл. освіти. К.: Либідь, 2001. 488 с.
2. Зборовська Н.В. Психологія і літературознавство: посібник. К.: Академвидав, 2003. 392 с.
3. Кундера М. Неведение. С.-Пб.: «Азбука-классика», 2007. 224 с.
4. Наливайко Д. Теорія літератури і компаративістика. К.:ВД «Києво-Могилянська академія», 2006. 347 с.
5. Усі зарубіжні письменники/ Упорядник О.Д. Міхільов. Донецьк: СПОФО Сердюк В.І., 2005. 380 с.

УДК 821.111(71)-31-93

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.24.2.36>

КАЗКОВИЙ ІНТЕРТЕКСТ У РОМАНІ Л.М. МОНТГОМЕРІ «ЕНН ІЗ ЗЕЛЕНИХ ДАХІВ»: СЕМАНТИКА, ФУНКЦІЇ, ДИНАМІКА

FAIRYTALE INTERTEXT IN “ANNE OF GREEN GABLES” BY L.M. MONTGOMERY: SEMANTICS, FUNCTIONS, DYNAMICS

Ніколенко О.М.,

orcid.org/0000-0001-7374-7226

*доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри світової літератури*

Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Ніколенко К.С.,

orcid.org/0000-0002-1299-8483

аспірантка кафедри світової літератури

Львівського національного університету імені Івана Франка

Головна мета статті – дослідити особливості казкового інтертексту в романі канадської письменниці Люсі Мод Монтгомері «Енн із Зелених Дахів», виявити інтертекстуальні зв'язки твору з літературними казками Г.К. Андерсена («Снігова Королева», «Гидке Качення», «Дюймовочка», «Принцеса на горошині» та ін.) та Льюїса Керролла («Аліса в Країні Див», «Аліса в Задзеркаллі»), визначити семантичне коло тем і мотивів, а також функції казкових алюзій і ремінісценцій у творі мисткині, встановити роль інтертексту для розкриття ідейно-художнього задуму письменниці. Казковий інтертекст у романі «Енн із Зелених Дахів» розглядається в контексті автобіографічних елементів твору Л.М. Монтгомері (образ маленького канадського містечка Ейвонлі як збірний образ, створений мисткинею на підставі вражень від рідного краю в дитинстві). У процесі наукового дослідження встановлено, що сюжет дорослішання Енн Ширлі розгортається на локальному тлі, але водночас є включеним до широкого контексту культури, що акцентовано передовсім засобами інтертекстуальності (пряме і непряме цитування, алюзії, ремінісценції на твори Г.К. Андерсена, Л. Керролла). Відповідно авторка увиразнила відкритість головної героїні до світу літератури, мистецтва, природи, її романтичний світогляд. Л.М. Монтгомері майстерно залучила казкові образи й мотиви до романного тексту «Енн із Зелених Дахів». У статті розглянуті різні способи залучення авторкою казкового інтертексту до власного твору: уведення в реальний контекст, завдяки чому реальність набуває нових смислів; повертання різними гранями й перевертання казкових образів і ситуацій; поєднання і зіставлення різних форм інтертексту тощо. Казка, що завжди містить у собі моральне ядро (утвердження пріоритету добра й людяності), у романі «Енн із